

Magnus Andersson, *Omvälvningarnas tid: handelshuset Ekman i Göteborg på en europeisk kreditmarknad 1790–1820* (Göteborg: Preindustrial research group, Department of Economic History, School of Business, Economics and Law, University of Gothenburg, 2011). 208 s.

Tiden runt sekelskiftet 1800 var en synnerligen omvälvande period när det gällde Sveriges ambitioner inom internationell handel. Den politiska instabiliteten på kontinenten orsakad av Napoleonkrigen innebar utmaningar för svensk handels vidkommande. Under dessa förhållanden fanns goda möjligheter för handelshus och handelsmän att söka nya handelspartners och ta marknadsandelar inte minst vad avser varor som exempelvis stångjärn, spannmål och salt sill. Samtidigt fanns det stora ekonomiska risker vad gäller förlupna laster och uteblivna betalningar på grund av det periodvis mycket osäkra läget. Magnus Anderssons avhandling *Omvälvningarnas tid* inom forskningsprogrammet *Tidiga kreditmarknader i svenska städer i ett europeiskt perspektiv 1640–1860* har ambitionen att låta oss förstå hur den finansiella integrationen mellan Sverige och kontinenten utvecklades under denna tid. Genom att studera handelns betalnings- och kreditströmningar utifrån Marcus A. Denzels modell om Cashless Payments (kontantlösa betalningar) analyseras handelns praktiska organisering. Det Göteborgsbaserade handelshuset Ekman utgör Anderssons huvudsakliga undersökningsobjekt, men även andra handelshus i Göteborg behandlas. Genom att sammanställa främst akter ur handelshusens företagsarkiv, men även uppgifter om konkurser och siffror gällande det för tiden viktiga sillfisket har så kallade relationsdatabaser skapats. Dessa använder författaren för att besvara de många forskningsfrågor han ställer i början av avhandlingen. Genom att studera bland annat handelshuset Ekmans kreditnätverk i detalj avser författaren ytterligare klargöra Göteborgs del i det europeiska kontantlösa betalningssystemet 1790–1820. Är det möjligt att urskilja

förändringsmönster som berodde på att Europas finansiella centrum försköts från Hamburg till London vid tiden för undersökningen? Hur väl fungerade de finansiella kreditnätverken?

Utgångspunkterna och källmaterialets karaktär gör att stor vikt läggs vid att förklara hur dåtidens dominerande finansiella instrument – växeln – fungerade. Grundläggande för växels funktion och dominans var att dess värde accepterades. Växelsystemet innebar att handeln kunde expandera och i förlängningen att flera olika nationella såväl som internationella marknader kunde integreras. Komplexa handelsnätverk för betalningar och krediter uppstod då det var brist på kontanta medel. I avhandlingens kapitel IV beskrivs det formella regelverket gällande växlar relativt ingående och de så kallade växelprotesterna (ej acceptans av växel) undersöks för att klargöra Göteborgsköpmännens kontinentala handel. Växelprotesterna fungerade som ”ett bevis på att en betalning hade felats och som offentlig information till marknaden, att växel inte längre var möjlig att överlåta” (s. 94). Genom att studera samtliga bevarade växelprotester inkomna till Notarius Publicus i Göteborg åren 1798–1800 (177 stycken) och 1811–1812 (139 stycken) konstaterar författaren att majoriteten protester härrörde från Göteborg. Kreditrelationer fanns också i större utsträckning med handelsmän i Hamburg, London och Amsterdam. Därutöver urskiljs i källmaterialet ytterligare knappt trettio-talet nordiska och västeuropeiska städer under respektive nedslagsperiod. Några återfinns så långt borta som på den spanska sydkusten. Från åren 1798–1800 till 1811–1812 koncentreras växelaffärerna till de mer geografiskt närstående länderna på kontinenten. Ytterligare en förändring är att handelshusen i Göteborg allt mer vänder sig västerut för att söka nya handelspartners.

Utvecklingen för Göteborgshandlarna i allmänhet såsom den beskrivs ovan är påfallande lik den som handelshuset Ekman ge-

nomgick under Peter III Ekman. Handelshuset tillhörde under åren 1790–1820 bland de tio mest framgångsrika utav de totalt cirka 60 vid den tiden verksamma handelshusen i Göteborg. Under 1790-talet uppgick handelshusets saltimport årligen till mellan en och fem procent av den totala importen över Göteborg. Därtill utgjorde Ekmans andel av råg, vete eller malt mellan 20 och 40 procent av totalimporten. Handelshusets storlek och betydelse i den viktiga utrikeshandeln gör att de cirka 1400 bevarade affärerna (majoriteten affärsväxlar) från sent 1700-tal är ett mycket viktigt källmaterial. Andra källor är handelshusets huvudböcker, Handelssocietetens uppgifter om växelkurser samt affärskorrespondens. De senare används för att studera 1790-talets växelaffärer och därmed Peter III Ekmans kreditnätverk. På samma vis som konstaterades ovan gällande göteborgshandlarna i sin helhet framkommer ett imponerande nätverk med 1059 kreditrelationer spridda över 40 viktiga handelsstäder på den europeiska kontinenten. Drygt hälften av växelaffärerna härrör från Göteborg, medan Wolgast, Greifswald, Hamburg och Stettin därnäst var de mest framträdande. Intressant att notera är att Stockholm, London och Amsterdam inte är särskilt vanligt förekommande vad avser Ekmans växelaffärer. Författaren tillskriver framgångarna vikten av att Peter III Ekman redan under 1760-talet insåg sillfiskets potential. De från denna tid initierade relationerna med handelsmän på kontinenten blev mycket betydelsefulla för de därpå följande decenniernas framgångsrika affärsverksamhet. När sillen sedermera helt plötsligt försvann från de svenska fiskevattnen, lyckades Ekman relativt smidigt ställa om sin handel till stångjärn och sågade trävaror. Vidare lyckades handelshuset göra stora vinster under kontinentalblockaden. Helt avgörande, menar Andersson, tycks dock ha varit om handelshusen lyckades etablera varaktiga handelsförbindelser och skaffa sig tillförlitliga finansiella partners.

Avhandlingen visar den komplexitet som kringgärdade de finansiella relationerna inom handel runt sekelskiftet 1800. Magnus Andersson menar att "växelaffärerna fungerade väl" (s. 174) och att de faktiskt fyllde sin funktion vid en tid då andra finansiella betalningsmedel och clearingsystem ännu var i sin linda. Vidare drar han slutsatsen att Göteborg hade del i det europeiska kreditnätverket och var en integrerad del av ett europeiskt finanssystem. Trots att avhandlingen emellanåt lider av källmaterialets begränsningar och att författaren inte tillräckligt förklarar vilka viktiga lärdomar läsaren bör dra utifrån undersökningen, är arbetet ett behövligt bidrag till kunskaperna om det sena 1700-talets och det tidiga 1800-talets kreditrelationer mellan Sverige och kontinenten.

Kristina Lilja

Carolina Brown, *Liksom en berdinna: litterära teman i svenska kvinnoporträtt under 1700-talet* (Stockholm: Carlssons, 2012). 488 s.

Konsthistorikern Carolina Brown har tidigare skrivit brett om porträttkonst, mode och högreståndskultur under 1700-talet och publicerat tillsammans med Merit Laine ett omfattande konstnärporträtt om Gustaf Lundberg (2006). Carolina Brown skrev i denna bok om Gustaf Lundbergs dampporträtt, bland annat om hans populära maskeradporträtt och hans savojarporträtt. I sin doktorsavhandling *Liksom en berdinna: litterära teman i svenska kvinnoporträtt under 1700-talet*, titeln lånad från Bellmans poesi, för hon den tematiska analysen av kvinnoporträtt vidare.

Carolina Browns forskningsämne och inspiration är svenska 1700-talsporträtt medan kontext och metodologisk bakgrund härrör från det europeiska forskningsfältet kring porträtt, *self-fashioning* och konsumtionskul-